IQRO JURNALI , IQRO JOURNAL, ИКРО ЖУРНАЛИ
ISSN:2181-4341| wordlyknowledge.uz/index.php/iqro
Volume 22 Issue 01 IYUN 2026

MASOFAVIY BANK XIZMATLARINING NAZARIY ASOSLARI VA ULARNING IQTISODIYOTDAGI O‘RNI

Ilmiy rahbar: **Orif Shakirovich Maksudov**
SamIES

Ziyayev Xasan
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti talabasi
Bank ishi va audit fakulteti
BI-S-221 guruhi

Annotatsiya. Mazkur maqolada masofaviy bank xizmatlarining nazariy asoslari, ularning shakllanishi, rivojlanish bosqichlari hamda zamonaviy bank tizimidagi o‘rni keng yoritilgan. Shuningdek, internet-banking, mobil banking, SMS-banking va boshqa elektron bank xizmatlarining mazmuni, afzalliklari hamda iqtisodiyotga ta'siri tahlil qilingan. Maqolada masofaviy bank xizmatlarining aholining moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish, bank operatsiyalarining tezkorligi va qulayligini oshirish, banklarning operatsion xarajatlarini kamaytirish hamda moliyaviy ommaboplikni ta'minlashdagi ahamiyati ochib berilgan. Bundan tashqari, raqamli texnologiyalarni bank faoliyatiga joriy etishning istiqbollari, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo‘llari bo‘yicha ilmiy xulosalar hamda amaliy tavsiyalar bayon etilgan.

Kalit so‘zlar. Masofaviy bank xizmatlari, raqamli bank, internet-banking, mobil banking, SMS-banking, elektron to‘lov tizimlari, moliyaviy ommaboplik, raqamli iqtisodiyot, bank innovatsiyalari, moliyaviy texnologiyalar (FinTech), elektron tijorat, bank infratuzilmasi, kiberxavfsizlik, raqamli transformatsiya, bank tizimi, mijozlarga xizmat ko‘rsatish sifati.

Asosiy qism. Zamonaviy iqtisodiyotning raqamlashtirilishi bank tizimi faoliyatiga ham sezilarli ta'sir ko‘rsatmoqda. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi natijasida bank xizmatlarini ko‘rsatish shakllari tubdan o‘zgardi. Avvallari bank mijozlari deyarli barcha operatsiyalarni bank filiallariga tashrif buyurish orqali amalga oshirgan bo‘lsalar, bugungi kunda ko‘plab xizmatlardan internet yoki mobil ilovalar yordamida foydalanish imkoniyati yaratilgan. Shu jihatdan masofaviy bank xizmatlari zamonaviy bank tizimining ajralmas tarkibiy qismi sifatida shakllanmoqda. Ilmiy adabiyotlarda masofaviy bank xizmatlari bank va mijoz o‘rtasidagi moliyaviy operatsiyalarni elektron aloqa vositalari orqali amalga oshirishni ta'minlovchi xizmatlar majmui sifatida talqin etiladi. Bunda bank xizmatlari internet tarmog‘i, mobil aloqa, bank mobil ilovalari, terminal va bankomatlar, QR-kod texnologiyalari hamda boshqa raqamli platformalar orqali taqdim etiladi. Mazkur xizmatlarning asosiy maqsadi mijozlarga bank xizmatlaridan tezkor, xavfsiz va qulay foydalanish imkoniyatini yaratishdan iborat.

Masofaviy bank xizmatlari bir necha muhim tamoyillarga asoslanadi. Birinchidan, xizmatlarning uzluksizligi ta'minlanishi zarur, ya'ni mijoz sutkaning istalgan vaqtida bank operatsiyalarini amalga oshira olishi kerak. Ikkinchidan, axborot xavfsizligi yuqori darajada kafolatlanishi lozim. Chunki bank tizimida shaxsiy va moliyaviy ma'lumotlar bilan ishlanadi. Uchinchidan, xizmatlarning qulay va sodda interfeysga ega bo‘lishi foydalanuvchilarning ulardan samarali foydalanishini ta'minlaydi. To‘rtinchidan, operatsiyalarning tezkor bajarilishi mijozlarning bank tizimiga bo‘lgan ishonchini oshiradi. Masofaviy bank xizmatlarining rivojlanishi bevosita raqamli iqtisodiyot konsepsiyasi bilan chambarchas bog‘liq. Raqamli iqtisodiyot iqtisodiy faoliyatning barcha yo‘nalishlarida zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanishni nazarda tutadi. Banklar ushbu jarayonning eng faol ishtirokchilaridan biri

hisoblanadi. Chunki moliyaviy operatsiyalarni elektron shaklga o'tkazish nafaqat xizmat ko‘rsatish sifatini oshiradi, balki iqtisodiyotda pul mablag‘larining aylanish tezligini ham jadallashtiradi. Masofaviy bank xizmatlarining eng keng tarqalgan turlaridan biri internet-banking hisoblanadi. Internet-banking orqali mijozlar shaxsiy kabinetga kirib, hisob raqamini boshqarish, mablag‘ o'tkazish, kommunal xizmatlar uchun to‘lovlarni amalga oshirish, kredit va omonatlar bo‘yicha ma'lumotlarni kuzatish imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Mobil banking esa smartfon ilovalari orqali bank xizmatlaridan foydalanishni yanada qulaylashtiradi. Bugungi kunda mobil ilovalar yordamida bir necha soniya ichida pul o'tkazish, QR-kod orqali to‘lov qilish yoki bank kartalarini boshqarish mumkin. Masofaviy bank xizmatlarining iqtisodiyotdagi o‘rni juda muhim hisoblanadi. Avvalo, ular moliyaviy xizmatlarning ommabopligini oshirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, chekka hududlarda yashovchi aholi bank filiallariga bormasdan turib bank xizmatlaridan foydalanish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Natijada moliyaviy inklyuziya darajasi oshadi, ya'ni aholining keng qatlamlari rasmiy moliyaviy tizimga jalb qilinadi. Bu esa jamg‘armalar hajmining ortishiga, naqd pulsiz hisob-kitoblarning rivojlanishiga hamda iqtisodiyotning shaffofligini ta'minlashga ijobiy ta'sir ko‘rsatadi. Iqtisodiy nuqtai nazardan masofaviy bank xizmatlari banklarning operatsion xarajatlarini ham sezilarli darajada kamaytiradi. An'anaviy bank filiallarini tashkil etish va ularga xizmat ko‘rsatish katta moliyaviy mablag‘ talab qiladi. Raqamli xizmatlar esa ko‘plab operatsiyalarni avtomatlashtirish imkonini beradi. Bu esa mehnat unumdorligini oshiradi, xizmat ko‘rsatish vaqtini qisqartiradi hamda bank resurslaridan samarali foydalanishga yordam beradi. Masofaviy bank xizmatlari biznes subyektlari faoliyatini ham qo‘llab-quvvatlaydi. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlari bankka bormasdan turib soliqlarni to‘lash, ish haqi o'tkazmalari, yetkazib beruvchilar bilan hisob-kitoblarni amalga oshirish imkoniyatiga ega bo‘lmoqda. Bu esa tadbirkorlik muhitining yaxshilanishi va iqtisodiy faollikning ortishiga xizmat qiladi. Shu bilan birga, masofaviy bank xizmatlarini rivojlantirish ayrim muammolarni ham keltirib chiqaradi. Jumladan, kiberxavfsizlik tahdidlari, shaxsiy ma'lumotlarning himoyasi, internet infratuzilmasining yetarli darajada rivojlanmaganligi hamda aholining raqamli savodxonligi bilan bog‘liq masalalar dolzarb hisoblanadi. Mazkur muammolarni bartaraf etish uchun zamonaviy shifrlash texnologiyalarini qo‘llash, ikki bosqichli autentifikatsiyani keng joriy etish, foydalanuvchilarni kiberxavfsizlik bo‘yicha muntazam xabardor qilish hamda raqamli infratuzilmani rivojlantirish zarur. Xalqaro tajriba shuni ko‘rsatadiki, rivojlangan davlatlarda masofaviy bank xizmatlari bank faoliyatining asosiy yo‘nalishiga aylangan. Sun'iy intellekt, blokcheyn texnologiyasi, biometrik identifikatsiya va Open Banking tizimlari bank xizmatlarini yanada tezkor, xavfsiz va shaffof tashkil etishga xizmat qilmoqda. O‘zbekistonda ham bank tizimini raqamlashtirish bo‘yicha amalga oshirilayotgan islohotlar natijasida masofaviy bank xizmatlari ko‘lami tobora kengayib bormoqda. Bu esa nafaqat bank sektorining raqobatbardoshligini oshirish, balki mamlakatda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishning muhim omillaridan biri bo‘lib xizmat qilmoqda. Umuman olganda, masofaviy bank xizmatlari zamonaviy moliyaviy tizimning strategik yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, ularning rivojlanishi iqtisodiy samaradorlikni oshirish, moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish va aholining turmush sifatini yaxshilashga xizmat qiladi. Shu sababli mazkur yo‘nalishda ilmiy tadqiqotlarni chuqurlashtirish hamda amaliy mexanizmlarni takomillashtirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, masofaviy bank xizmatlari zamonaviy bank tizimining ajralmas tarkibiy qismi bo‘lib, ularning rivojlanishi raqamli iqtisodiyotning shakllanishi va moliyaviy tizim samaradorligining oshishida muhim omil hisoblanadi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi natijasida bank xizmatlarini ko‘rsatish usullari tubdan o‘zgardi va mijozlarga xizmat ko‘rsatishning yangi, qulay hamda tezkor shakllari vujudga keldi. Bugungi kunda internet-banking, mobil banking, QR-to‘lovlar va boshqa elektron

xizmatlar nafaqat bank operatsiyalarini soddalashtirmoqda, balki aholining moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini ham sezilarli darajada kengaytirmoqda. Tadqiqot davomida masofaviy bank xizmatlarining nazariy asoslari tahlil qilinib, ularning iqtisodiyotdagi o‘rni va ahamiyati yoritildi. Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, mazkur xizmatlar bank operatsiyalarini avtomatlashtirish, xizmat ko‘rsatish sifatini oshirish, operatsion xarajatlarni kamaytirish va mijozlar uchun vaqt hamda mablag‘ni tejash imkonini beradi. Shu bilan birga, masofaviy bank xizmatlari moliyaviy ommaboplikni ta'minlashda muhim vosita bo‘lib, ayniqsa, bank filiallari kam joylashgan hududlarda yashovchi aholi uchun bank xizmatlaridan foydalanishni ancha osonlashtiradi. Shuningdek, masofaviy bank xizmatlarining rivojlanishi naqd pulsiz hisob-kitoblar ulushining ortishiga, pul mablag‘lari aylanishining tezlashishiga va iqtisodiy munosabatlarning yanada shaffof bo‘lishiga xizmat qilishi aniqlandi. Bu esa o‘z navbatida bank tizimining raqobatbardoshligini oshirish, tadbirkorlik faoliyatini qo‘llab-quvvatlash va mamlakat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko‘rsatadi. Biroq ushbu yo‘nalishda ayrim muammolar ham mavjud. Jumladan, kiberxavfsizlikni ta'minlash, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish, internet infratuzilmasining barcha hududlarda bir xil darajada rivojlanmaganligi hamda aholining raqamli savodxonligini oshirish masalalari dolzarbligicha qolmoqda. Mazkur muammolarni bartaraf etish uchun zamonaviy axborot xavfsizligi texnologiyalarini keng joriy etish, bank tizimida innovatsion yechimlardan foydalanishni kengaytirish, foydalanuvchilarni raqamli moliyaviy xizmatlardan xavfsiz foydalanish bo‘yicha muntazam o‘qitish hamda banklarning raqamli infratuzilmasini yanada takomillashtirish maqsadga muvofiq hisoblanadi. Xulosa qilib aytganda, masofaviy bank xizmatlarini rivojlantirish bugungi kunda bank tizimini modernizatsiya qilishning ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu xizmatlarni yanada takomillashtirish, sun'iy intellekt, biometrik identifikatsiya, blokcheyn va boshqa innovatsion texnologiyalarni keng joriy etish bank xizmatlari sifati va xavfsizligini oshirish bilan bir qatorda, aholining moliyaviy ommabopligini yanada kengaytirishga xizmat qiladi. Natijada mamlakatda raqamli iqtisodiyotning barqaror rivojlanishi, bank tizimining xalqaro standartlarga moslashuvi hamda iqtisodiy o‘sish sur'atlarining jadallashishiga erishish mumkin bo‘ladi. Kelgusida masofaviy bank xizmatlarini rivojlantirish bo‘yicha olib boriladigan ilmiy tadqiqotlar innovatsion texnologiyalarning bank amaliyotiga ta’sirini chuqur o‘rganish, mijozlarning ehtiyojlarini tahlil qilish va xalqaro tajribani milliy bank tizimiga samarali tatbiq etish yo‘nalishlarida davom ettirilishi maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy bankining me'yoriy hujjatlari.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishga oid farmon va qarorlari.
3. O‘zbekiston Respublikasi "Banklar va bank faoliyati to‘g‘risida"gi Qonuni.
4. World Bank. Global Findex Database.
5. International Monetary Fund. Financial Access Survey.
6. Bank for International Settlements. Digital Banking and Financial Innovation.